

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ

ДМИТРЕНКО ІРИНА БОЛЕСЛАВІВНА

УДК 336.7

**ОЦІНКА ДОСТАТНОСТІ КАПІТАЛУ БАНКУ В УМОВАХ
РИНКОВОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Львів – 2021

Дисертацією є рукопис.
Робота виконана в Університеті банківської справи Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник:

доктор економічних наук, професор
Вовчак Ольга Дмитрівна,
Університет банківської справи,
завідувач кафедри банківської справи
та фінансових технологій.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор
Жердецька Лілія Вікторівна,
Одеський національний економічний
університет,
завідувач кафедри банківської справи;

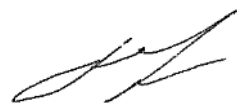
кандидат економічних наук, доцент
Черкашина Катерина Федорівна,
Київський національний торговельно-
економічний університет,
доцент кафедри банківської справи.

Захист дисертації відбудеться 29 березня 2021 року о 11-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.883.01 в Університеті банківської справи за адресою: 79019, м. Львів, пр. В.Чорновола, 61.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Університету банківської справи за адресою: 79019, м. Львів, пр. В.Чорновола, 61.

Автореферат розіслано « ___ » лютого 2021 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, доцент

І. М. Боярко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сьогодні питання підвищення довіри до банківської системи України є першочерговим та необхідним для сприяння розвитку економіки України. На рівень довіри суспільства до банку істотно впливає капітал банківської установи, а також його здатність поглинати та нівелювати ризики, притаманні діяльності банку. Саме тому питанню оцінювання достатності капіталу банку для покриття ризиків, на які наражається банк в ході своєї діяльності, приділяється значна увага як у міжнародній, так і у вітчизняній банківській практиці. Одним з головних тверджень міжнародних стандартів є те, що банки повинні мати достатній капітал для покриття всіх суттєвих ризиків, щодо яких вразливий їх бізнес. Тому слід дотримуватися співвідношення між ризиками та капіталом, так, щоб стратегії, підходи і системи управління ризиками інтегрувались з плануванням рівня капіталу в банку.

Недостатність капіталу окремих банківських установ України в останні роки, що супроводжувалися кризовими явищами, негативно вплинула на ліквідність та функціонування банківського сектору загалом. З метою удосконалення регулювання банківської діяльності Національним банком України проводиться робота щодо імплементації ризик-орієнтованого нагляду з метою врахування ризиків при забезпеченні достатності капіталу зокрема, та фінансової стабільності банків загалом. Незважаючи на позитивні зрушення, регулюванню достатності капіталу банків в Україні притаманна низка недоліків. Серед них, зокрема, неврахування частини ризиків, притаманних банкам, при розрахунку достатності капіталу; розрахунок операційних ризиків та капіталу для їх покриття в тестовому режимі; врахування лише валютної позиції в оцінці капіталу для покриття ринкового ризику.

Питаннями дослідження функціонування та розвитку банківської системи займалися багато науковців, зокрема, О. Барановський, О. Вовчак, О. Дзюблюк, Г. Карчева, В. Міщенко, А. Мороз, С. Науменкова, М. Савлук, Т. Смовженко, А. Гальчинський, С. Мочерний, Т. Унковська та ін. Теоретико-методологічні засади оцінювання достатності капіталу банку, а також зарубіжний досвід визначення достатності капіталу з урахуванням ризиків, на які наражаються банки в процесі своєї діяльності, досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені, а саме: М. Алексеєнко, О. Васюренко, Л. Жердецька, Л. Кузнєцова, О. Заруба, І. Лареонова, О. Лисенок, Л. Примостка, С. Реверчук, М. Савлук., К. Черкашина та ін. Питанням дослідження визначення, оцінки, управління та контролю операційного ризику присвячені праці Г. Євтушенко, О. Коренєва, О. Кузьмак, Р. Набока та ін.

Водночас, незважаючи на значну кількість наукових досліджень, з огляду на останні тенденції функціонування банків та мінливість економічного середовища, поглибленого дослідження потребують питання оцінювання чинників, які безпосередньо впливають на рівень достатності банківського капіталу та перебувають під дією ринкової невизначеності та макроекономічного середовища, яке формується відповідно до загальноекономічної політики держави, та вироблення рекомендацій для центрального банку з регулювання діяльності банків.

Нині залишаються остаточно невизначеними питання вибору найоптимальніших шляхів імплементації базельських вимог з оптимізації структури регулятивного капіталу як основної складової розрахунку коефіцієнта достатності капіталу, забезпечення оцінки операційного ризику та капіталу для його покриття, оцінки внутрішнього капіталу для покриття суттєвих ризиків банку у банківській сектор України. Вищезазначене, а також інтеграція вітчизняного банківського сектору в світову фінансову систему актуалізують всебічне дослідження запровадження нових стандартів банківського регулювання та нагляду за забезпеченням достатності капіталу банку в умовах ринкової невизначеності, зумовили вибір теми дисертації, її структуру, постановку мети та завдань дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота є складовою науково-дослідних тем і розробок, над якими працюють вчені Інституту банківських технологій та бізнесу Університету банківської справи. Наукові результати, теоретичні положення та висновки наукового дослідження використані при розробці НДР: «Місце та роль банківської системи в забезпеченні фінансової безпеки України» (номер державної реєстрації 0117U004520), до звітів за якою включено пропозиції автора з розвитку підходів до оцінки достатності капіталу банків в Україні з урахуванням оцінки ризиків, притаманних банківській діяльності, зокрема, операційного, а також пропозиції з напрямів забезпечення достатності капіталу банків в умовах ринкової невизначеності; «Оцінка ефективності заходів соціальної відповідальності банків з державною участю в Україні» (номер державної реєстрації 0119U103024), в рамках якої автором визначено основні тенденції оцінки достатності капіталу банків та сучасний стан забезпеченості капіталом банків в Україні, еволюцію підходів до такої оцінки з урахуванням вимог Базельського комітету з банківського нагляду та розроблено пропозиції з впровадження внутрішньої оцінки достатності капіталу банку з урахуванням оцінки ризиків його діяльності.

Мета й завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розвиток теоретико-методологічних засад та розробка методичних підходів та практичних рекомендацій з удосконалення оцінки достатності капіталу банків в Україні в умовах ринкової невизначеності.

Для досягнення визначеної мети в роботі поставлено та вирішено такі завдання:

- визначити генезис поняття «капітал банку» та його сутність в умовах ринкової трансформації;
- уточнити та систематизувати функції капіталу банку, найбільш притаманні йому в період економічних коливань;
- розглянути основні характеристики поняття «невизначеність» та методи її врахування при оцінці достатності капіталу;
- охарактеризувати передумови та методичні засади визначення та регулювання достатності капіталу банку в умовах ринкової невизначеності;
- проаналізувати існуючі підходи до оцінки основних елементів розрахунку коефіцієнта достатності капіталу;
- з'ясувати основні тенденції та сучасний стан забезпеченості капіталом банків в Україні;

- проаналізувати особливості та еволюцію підходів до оцінки достатності капіталу вітчизняних банків;
- визначити рівень адаптованості розрахунку достатності капіталу банку у вітчизняній практиці до міжнародних рекомендацій;
- оцінити якість активів вітчизняних банків та їх вплив на достатність капіталу;
- розробити рекомендації з оптимізації структури капіталу банків як основного елементу розрахунку достатності капіталу;
- обґрунтувати ключові аспекти процесу внутрішньої оцінки достатності капіталу для покриття ризиків, суттєвих для кожного окремого банку;
- удосконалити науково-методичні підходи до оцінки достатності капіталу банку та визначити напрями забезпечення її якості в умовах ринкової невизначеності;
- розробити пропозиції з імплементації концепції економічного капіталу у систему ризик-менеджменту банку;
- визначити концептуальні підходи до розробки системи оцінки достатності капіталу банків на основі врахування ризиків в умовах ринкової невизначеності.

Об’єктом дослідження є розвиток підходів до оцінки достатності капіталу банків в умовах невизначеності в Україні.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади, методичні підходи та практичні аспекти оцінки достатності капіталу банків в умовах невизначеності.

Методи дослідження. При проведенні дослідження використано такі загальнонаукові та специфічні методи наукового пізнання: історичний та аналітичний (при визначенні генезису поняття «капітал банку», еволюції поглядів з оцінки достатності капіталу банку та основних елементів її розрахунку), аналізу та синтезу (при аналізі основних тенденцій та сучасного стану забезпеченості банків в Україні капіталом; оцінюванні якості активів вітчизняних банків та їх впливу на достатність капіталу), абстрагування та логічної інтерпретації (при уточненні фундаментальних категорій дослідження), економіко-математичного моделювання (при моделюванні розміру достатності капіталу банку для покриття ризиків в умовах ринкової невизначеності), системно-структурний (при розробці пропозицій з удосконалення структури регулятивного капіталу, внутрішнього процесу оцінки достатності капіталу банку для покриття ризиків, суттєвих для кожної окремої установи, методу розрахунку капіталу банку для покриття операційного ризику).

Інформаційна база дослідження включає законодавчі та нормативно-правові акти з питань банківського регулювання та нагляду, офіційні дані Національного банку України, Державної служби статистики України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, матеріали Незалежної асоціації банків України, центральних банків країн світу, аналітичні та статистичні матеріали МВФ, Світового банку, Базельського комітету з банківського нагляду, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, періодичні видання та монографії, звітна документація банків, Інтернет-ресурси та розрахунки автора.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в поглибленні теоретичних засад, обґрунтуванні науково-методичних підходів з удосконалення ризико-

орієнтованої системи оцінки достатності капіталу банків в умовах ринкової невизначеності.

Основні результати дисертаційної роботи, що визначають її наукову новизну, полягають у такому:

удосконалено:

– методичний підхід до оцінки капіталу банку для покриття операційного ризику на основі бізнес-індикатора валового доходу, що базується на таких складових, як: процентні доходи, лізинг (оренда) та дивіденди; послуги; фінансова складова. Реалізація даного підходу дає змогу оцінити необхідний рівень капіталу банку для покриття операційного ризику та розрахувати коефіцієнт його достатності, удосконалити пруденційний нагляд та сприяти забезпеченню фінансової стійкості банківського сектору;

– методичний підхід до оцінки достатності капіталу для покриття ризиків, суттєвих для кожного окремого банку, з використанням інструментів, які дають можливість здійснювати оцінку системи управління ризиками банку, його ризик-профілю, системи стратегічного планування та, як результат, достатності капіталу. Реалізація даного підходу дає змогу оцінити достатність капіталу банку з урахуванням адекватності покриття ним суттєвих ризиків банку, а регулятору виявити недоліки оцінки, сприяє підвищенню ефективності управління ризиками в банківських установах;

– науково-методичний підхід до визначення обсягу внутрішнього (економічного) капіталу для покриття кредитних ризиків банку, який, на відміну від існуючих, передбачає: 1) формалізацію залежності між строком до погашення боргового фінансового інструменту та ступенем його кредитного ризику; 2) урахування глибини концентрації портфеля боргових фінансових інструментів на основі застосування регресійної моделі залежності очікуваних втрат на рівні сукупного портфеля від очікуваних втрат за борговим фінансовим інструментом з великим кредитним ризиком. Застосування такого підходу дозволяє підвищити обґрунтованість алокації економічного капіталу під кредитний ризик завдяки застосуванню диференційованого підходу;

– концептуальні засади врахування ризику концентрації при розрахунку капіталу банку для його покриття за оцінки достатності капіталу, які, на відміну від існуючих, передбачають оцінку ризику концентрації як одного з важливих елементів, що має враховуватися, у тому числі у внутрішній оцінці достатності капіталу банку. Це дає змогу нівелювати негативні наслідки концентрації у разі настання ризикових подій та сприятиме підвищенню фінансової стійкості банківських установ в кризові періоди;

набули подальшого розвитку:

– трактування сутності поняття «достатність капіталу банку», яке, на відміну від існуючих, визначає його як рівень капіталу, який забезпечує здатність банку продовжувати надавати в тому ж обсязі і тій же якості банківські послуги, незважаючи на можливі ризики та несприятливі ситуації на ринку, а загальним критерієм достатності визнається величина, за якої, з одного боку, забезпечується максимізація прибутку, а з іншого – мінімальний ризик утрати ліквідності та високий

рівень надійності банку. Це дає змогу більш об'єктивно оцінювати потребу банку в капіталі;

– методичний підхід до розрахунку регулятивного капіталу банку та його складових з метою підвищення якості оцінки достатності капіталу, який на відміну від існуючих, дає змогу оцінити можливість банку нівелювати ризики в процесі діяльності та покривати збитки в період функціонування установи за одночасного аналізу рівня капіталу, здатного поглинати збитки у період припинення діяльності банку. Впровадження такого підходу дасть змогу актуалізувати принципи регулювання достатності капіталу, визначені міжнародними стандартами;

– сутнісна характеристика економічної категорії «капітал банку», яку визначено як частину банківських ресурсів, яка використовується у процесі здійснення банківської діяльності з метою отримання прибутку та виступає основною категорією, що здатна нівелювати ризики, на які наражається банк у процесі виконання своїх функцій, що дає можливість виокремити пріоритетні напрями вдосконалення підходів до оцінки достатності капіталу у банківській практиці з позицій нівелювання збитків та спроможності забезпечити стійкість банку в стресові періоди.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що розроблені методичні підходи і конкретні пропозиції можуть бути використані Національним банком України, в діяльності банків і фінансових інституцій. Пропозиції застосування методичного підходу до аналізу капіталу банку для покриття операційного ризику використані Комітетом Верховної Ради з питань фінансів, податкової та митної політики при опрацюванні проектів законів України, спрямованих на розвиток банківської системи України з метою удосконалення практики вимірювання достатності (адекватності) капіталу для покриття ризиків, на які наражаються банківські установи у процесі своєї діяльності (довідка про впровадження від 10.06.2020).

Пропозиції з удосконалення методичного підходу до розрахунку достатності капіталу банку для покриття ризиків, притаманних банківським установам, використані АКБ «ІНДУСТРІАЛБАНК» при розробці процедур проведення розрахунку мінімального розміру капіталу банків для покриття операційного ризику (довідка про впровадження від 23.06.2020 № 03-09-4083).

Пропозиції з удосконалення методичного підходу до розрахунку регулятивного капіталу банку та його складових було використано Центральним відділенням АТ «РВС БАНК» при опрацюванні пропозицій з внесення змін до розрахунку регулятивного капіталу як основного компонента оцінки достатності капіталу, що дає змогу актуалізувати принципи регулювання достатності капіталу (довідка про впровадження від 22.06.2020 № 384/20-ВТ).

Пропозиції з застосування методики розрахунку внутрішнього капіталу банку для покриття ризиків, яка передбачає врахування ризику концентрації при оцінці кредитного ризику, були використані АБ «УКРГАЗБАНК» при розробці внутрішніх процедур оцінки достатності капіталу банку для покриття ризиків, на які наражається установа у процесі своєї діяльності. Також, взято до впровадження розроблену автором карту річного циклу процесу внутрішньої оцінки достатності капіталу банку, що дозволяє банку більш системно структурувати етапи вказаного процесу та

приймати обґрунтовані рішення щодо управління ризиками (довідка про впровадження від 17.06.2020).

Теоретичні положення та окремі методичні розробки дисертації використовуються в навчальному процесі ДВНЗ «Університет банківської справи» при викладанні дисциплін «Центральний банк та грошово-кредитна політика», «Банківські операції», «Банківський менеджмент», «Кредитний менеджмент», «Аналіз банківської діяльності» (довідка про впровадження від 11.06.2020 № 07-011/439).

Особистий внесок здобувача. Усі результати дослідження, які викладені в дисертації і виносяться на захист, отримані автором самостійно і є його науковим доробком. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, використано лише ті положення, які є результатом особистих досліджень автора.

Апробація результатів дисертації. Основні положення й результати дисертаційної роботи оприлюднені автором на 7 всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях, а саме: Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Перспективні питання економіки та управління» (м. Дніпропетровськ, 2013 р.), IX Міжнародній науково-практичній конференції «Тенденції та інновації сучасної науки» (м. Краснодар, 2013 г.); Міжнародній науково-практичній конференції «Формування та ефективність використання фінансових ресурсів в економічній діяльності» (м. Чернігів, 2014 р.); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Національні особливості та світові тенденції управління та адміністрування на макро-, мезо-, і мікрорівнях економіки» (м. Дніпро, 2019 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Теоретичні та практичні аспекти антикризового регулювання економіки країни» (м. Одеса, 2019 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми економіки та менеджменту: оцінка та перспективи вирішення» (м. Львів, 2020 р.); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції формування соціальної відповідальності бізнесу» (м. Лісабон, Португалія, 2020 р.).

Публікації. Основні положення дисертації опубліковано у 13 наукових працях, серед яких 6 статей у наукових фахових виданнях (із них 6 – у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз: 1 – до Scopus у зарубіжному періодичному науковому виданні, 5 – до інших), 7 публікацій у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій. Загальний обсяг опублікованих робіт складає 5,67 друк. арк., із них особисто автору належить 4,23 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 302 сторінки. Робота містить 15 таблиць і 30 рисунків, із яких 2 на окремих сторінках, 7 додатків (на 64 сторінках). Список використаних джерел налічує 182 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено зв'язок роботи з науковими програмами та темами, мету й завдання дисертації, окреслено об'єкт, предмет і методи дослідження, охарактеризовано елементи наукової новизни й практичне значення одержаних результатів, особистий внесок здобувача, наведено дані про стан апробації та публікації за темою дисертації.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади достатності капіталу банку в умовах ринкової невизначеності» розглянуто та систематизовано існуючі наукові підходи до визначення сутності дефініцій «капітал», «капітал банку» та «достатність капіталу банку»; методичні засади визначення і регулювання достатності капіталу банку в умовах ринкової невизначеності; ключові аспекти визначення та розрахунку складових коефіцієнта достатності капіталу.

Сутнісна характеристика капіталу банку автором розкривається через виконання ним функцій, притаманних в умовах ринкової невизначеності (захисної, регулюючої, оперативної, забезпечення довіри до банку, забезпечення капіталізації економічних відносин). Підкреслено, що за кризових умов (в стані стресу) в економіці зростає ймовірність отримання значних збитків, тому банк повинен мати достатній запас капіталу, щоб покрити збитки та виконувати функцію стабілізатора наслідків економічних криз, у тому числі негативних настроїв вкладників та кредиторів. Акцентовано, що в період ринкової невизначеності саме функція забезпечення довіри до банку виступає першочерговою серед решти.

На основі аналізу існуючих трактувань сутності капіталу банку, а також враховуючи роль капіталу у функціонуванні банківської установи запропоновано розглядати його як частину банківських ресурсів, яка використовується у процесі здійснення банківської діяльності з метою отримання прибутку та виступає основною категорією, що здатна нівелювати ризики, на які наражається банк у процесі діяльності, та забезпечити його стабільне функціонування в періоди економічних коливань. Основою формування капіталу банку, фундаментом його діяльності, запорукою стабільності та надійності є власний капітал як один із базових елементів, сформованих за рахунок коштів його акціонерів.

Умови невизначеності в роботі характеризуються як визначальні чинники, що суттєво впливають на формування підходів та методів оцінки достатності капіталу банку для забезпечення його стабільності. Проведений науковий аналіз засвідчив, що невизначеність та ризик не є тотожними поняттями, але існування ризику безпосередньо пов'язане з невизначеністю, а прорахований ризик є одним із способів нівелювання невизначеності, яка є незнанням достовірного, відсутністю однозначності. Доведено, що саме оцінка достатнього рівня капіталу банку для покриття ризикових операцій та нівелювання невизначеності дає змогу забезпечити більш якісну підтримку стійкості банківської установи в періоди нестабільності та кризових явищ.

У роботі набуло подальшого розвитку тлумачення поняття «достатність капіталу банку» як рівня капіталу, який забезпечує здатність банку продовжувати надавати в тому ж обсязі і тієї ж якості банківські послуги, не дивлячись на можливі ризики та несприятливі ситуації на ринку, при цьому загальним критерієм достатності визнається величина, за якої, з одного боку, забезпечується максимізація прибутку, а з іншого – мінімальний ризик ліквідності та високий рівень надійності банку. Водночас, питання вибору критеріїв достатності капіталу є головним у регулятивних вимогах до капіталу банків.

Досліджено еволюцію поглядів на встановлення стандартів та мінімальних вимог достатності капіталу банку, охарактеризовано сучасну структуру мінімальних вимог до достатності капіталу, що складається з трьох незалежних коефіцієнтів достатності капіталу та їх буферів (рис.1).

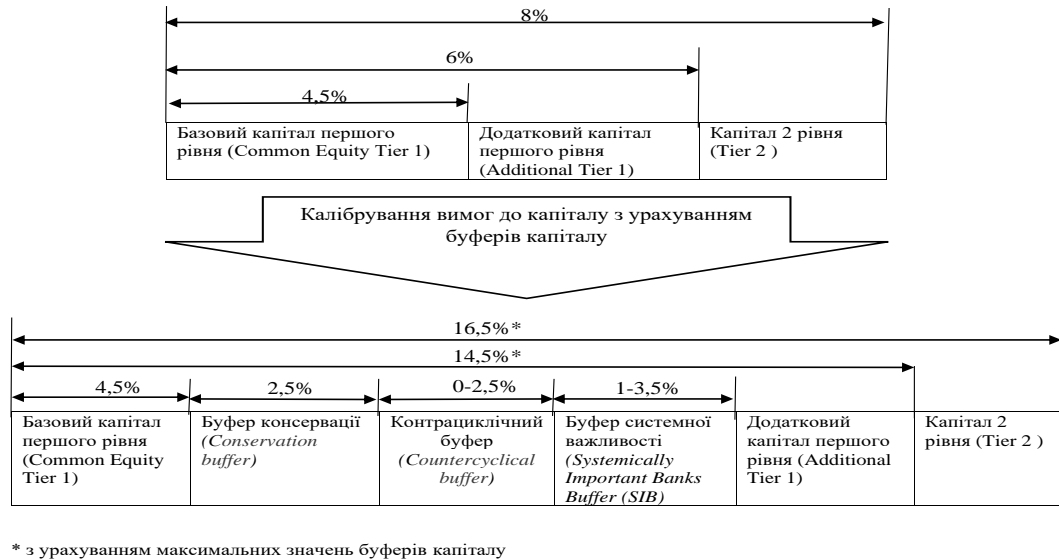

Рис. 1. Мінімальні вимоги до розміру капіталу банків з урахуванням його буферів
Джерело: розроблено автором на основі Базельських вимог

Охарактеризовано передумови та методологічні засади визначення та регулювання достатності капіталу банку в умовах ринкової невизначеності, розкрито існуючі підходи до оцінки основних елементів розрахунку коефіцієнта достатності капіталу як основного показника оцінки надійності банку з точки зору достатності, адекватності капіталу обсягам його діяльності та ризикованості операцій. Встановлено, що правова база міжнародного регулювання достатності капіталу формувалася як реакція на неспроможність засобами індивідуального нагляду контролювати стійкість фінансових установ у періоди кризових явищ та стресів.

З'ясовано, що в процесі еволюції регуляторних норм достатності капіталу зазнавали змін не лише мінімальні вимоги оцінки достатності капіталу банків, а й наглядові процедури за розрахунком капіталу для покриття ризиків, суттєвих для кожного окремого банку, ризик-менеджментом, корпоративним управлінням, прийняттям ризиків, агрегуванням ризиків, впровадженням стрес-тестів.

Проведено науковий аналіз таких наглядових компонентів, як: внутрішній процес оцінки достатності капіталу (ICAAP – Internal capital adequacy assessment processes), процес наглядової перевірки та оцінки банку (SREP – Supervisory review and evaluation process), що вміщують в собі експертні оцінки і стрес-тестування, сприяють більш детальному оцінюванню достатності капіталу кожного окремого банку для покриття ризиків у процесі його діяльності.

Встановлено, що одним з ключових завдань в рамках ICAAP є визначення повного переліку всіх можливих ризиків: реалізованих у процесі діяльності банку (ринкових, операційних, кредитних та інших ризиків) та потенційних (тобто нових видів (додаткових розмірів) ризиків, виникнення яких зумовлено реалізацією заходів, передбачених стратегією розвитку банку).

Зроблено висновок, що розробка рекомендацій з удосконалення методики оцінки достатності капіталу, виходячи із найбільш повного наближення української практики до Базельських угод, повинна містити: 1) коригування вимог до якості та

структури регулятивного капіталу банків; 2) вдосконалення підходів до оцінки фактичного стану ризикованості активів, які б відповідали функціонуванню українських банків; 3) запровадження внутрішньої оцінки достатності капіталу банку з метою забезпечення покриття усіх суттєвих ризиків банківської установи та посилення наглядової складової і наближення її до міжнародних стандартів.

У другому розділі «**Особливості оцінки адекватності (достатності) капіталу банків в Україні**» проаналізовано основні тенденції та сучасний стан забезпеченості капіталом банків в Україні; з'ясовано особливості та еволюцію підходів до оцінки достатності капіталу вітчизняних банків; оцінена якість їх активів та їх вплив на достатність капіталу .

Встановлено, що на 01.01.2020 р. у всіх 75 діючих банків розмір регулятивного капіталу (Н1) становив понад 200 млн. грн. (з 20.06.2020 Н1 має становити не менше 200 млн. грн.) та мав хвилеподібний тренд розвитку (рис.2): якщо на 01.01.2015 р. його значення дорівнювало 188 948,9 млн. грн, то на 01.01.2020 р. – 150 313,8 млн. грн. При цьому норматив адекватності регулятивного капіталу (Н2) на 01.01.2020 р. був значно вищий за граничний мінімум (10%) та становив 19,66% (рис.3). При цьому його виконували усі банки, як і норматив достатності основного капіталу (Н3; не менше 7%).

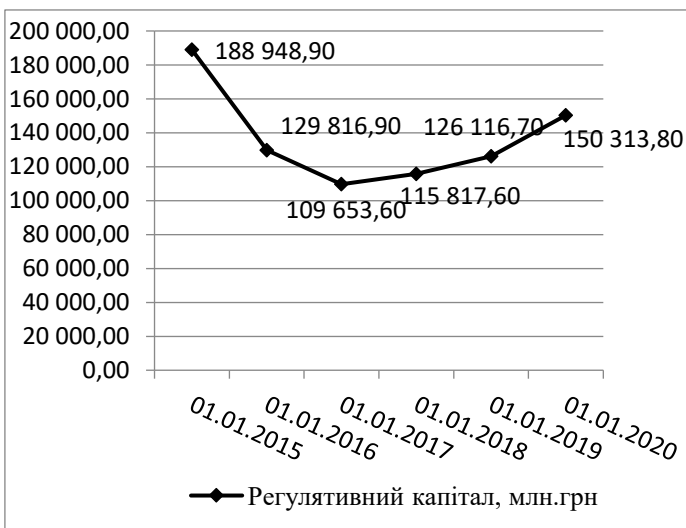

Рис.2. Динаміка виконання нормативу мінімального розміру регулятивного капіталу Н1 банками України на 01.01.2016 -2020 рр.

Джерело: побудовано за даними НБУ

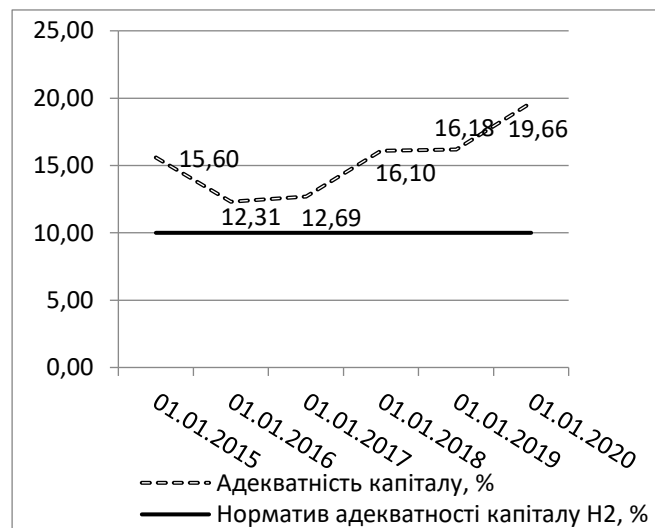

Рис.3. Динаміка виконання нормативу достатності (адекватності) капіталу Н2 банками України на 01.01.2015 - 2020 рр.

Джерело: побудовано за даними НБУ

Підкреслено, що перевищення нормативного значення більш, ніж у 1,9 раза, свідчить про наявність достатнього запасу власних коштів вітчизняних банків, однак така ситуація також відображає надлишкову їх ліквідність, що вплинуло на їх низьку активність на ринку кредитування в Україні. Водночас, таке перевищення може виступити для банків сприятливою умовою при запровадженні ризик-орієнтованого підходу при розрахунку ринкового та операційного ризиків, а також буферів капіталу та Компонента II Базельських угод. На основі аналізу динаміки обсягів статутного капіталу та його частки в капіталі банків виявлено, що за останні 5 років вітчизняні банки більше, ніж у 2,5 раза, збільшили обсяг свого статутного капіталу – з 180 150 млн. грн на 01.01.2015 р. до 470 712 млн грн. на 01.01.2020 р., або в 2,6 раза (табл.1).

**Динаміка окремих показників капіталу банків України
на 01.01.2015 – 2020 рр.**

Показник	01.01. 2015	01.01. 2016	01.01.2017	01.01.2018	01.01.2019	01.01.2020	Темп приросту, % 01.01.2020/ 01.01.2015
Регулятивний капітал (млн. грн.)	188 948,9	129 816,9	109 653,6	115 817,6	126 116,7	150 313,8	-20,4
Статутний капітал (млн. грн.)	180 150	222 170	414 668	495 377	465 532	470 712	161,3
Частка статутного капіталу в пасивах, %	13,68	17,71	33,01	37,14	34,24	31,5	130,3
Рентабельність капіталу, %	-30,46	-51,91	-116,74	-15,84	14,67	34,18	212,2
Пасиви (млн. грн.)	1 316 852	1 254 385	1 256 299	1 333 831	1 359 703	1 494 460	113,5

Джерело: побудовано за даними НБУ

Загальна сума докапіталізації банків України за зазначений період становила майже 291 млрд грн. Позитивним чинником посилення фінансової стійкості банків України є й зростання частки статутного капіталу у їх пасивах (з 13,68% на початок 2015 р. до 31,5% на 01.01.2020 р.).

З'ясовано, що докапіталізаційні процеси тривали в основному у формі конвертації коштів акціонерів у капітал та оприбуткування на баланс нерухомості та майна, за державними банками – за рахунок докапіталізації шляхом емісії облігацій внутрішньої державної позики і їх розміщення.

Позитивна динаміка рентабельності капіталу банків засвідчила підвищення їх капіталізації за рахунок внутрішніх ресурсів. Якщо на 01.01.2017 р. цей показник становив «-116,74%», то з 01.01.2019 р. рентабельність капіталу банків має вже додатне значення (14,67%), а на 01.01.2020 р. – 34,18%, що є позитивним не лише для банківського сектору, а й для вітчизняної економіки загалом.

З'ясовано, що з 2018 р. НБУ впроваджує нові наглядові інструменти, в основі яких оцінка ризиків та якості управління ними в банку, однак наглядові процедури мають ще суттєві відмінності порівняно з міжнародними практиками.

Обґрунтовано, що в умовах ринкової невизначеності пріоритетне місце серед ризиків банку, які впливають на достатність його капіталу в Україні, займають саме кредитні ризики, оскільки неадекватна їх оцінка банком може спричинити втрату капіталу та ліквідності. З метою його оцінки в роботі проаналізовано якість кредитного портфеля вітчизняних банків та їх активів загалом. Встановлено, що поряд із зростанням обсягів кредитного портфеля за 2015 - 2019 рр. на 2,5 % (25,18 млрд. грн. та на 01.01.2020 р. досяг 1 033,54 млрд. грн.), якість кредитного портфеля банків залишається низькою, адже частка непрацюючих кредитів є досить високою і становить майже 50 %. Водночас, намітилася тенденція до її зниження у структурі кредитного портфеля банків з 54,54% на початку 2018 р. до 48,36 % на 01.01.2020 р.

З'ясовано, що сьогодні банки сформували достатній рівень резервів під непрацюючі активи загалом та поступово скорочують частку непрацюючих активів на балансі (рис.4). При цьому, рівень їх покриття резервами зростає: якщо на початок 2018 р. він дорівнював 85,63%, то на 01.01.2020 р. – 90,00%, що є позитивною тенденцією в діяльності банків України.

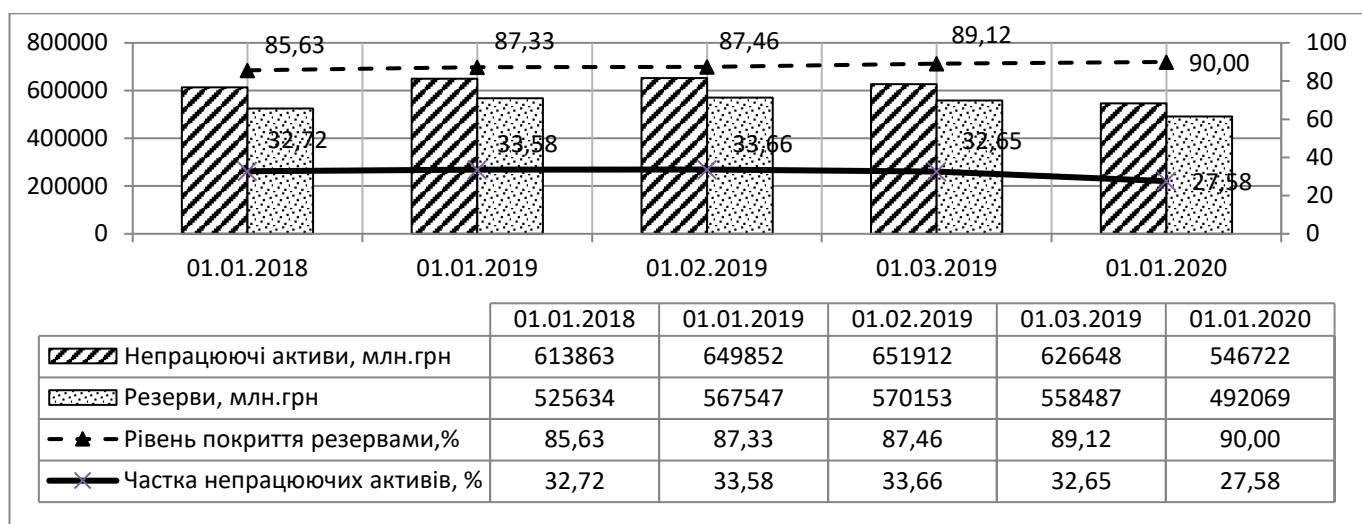

Рис.4. Динаміка обсягів резервів та рівня покриття резервами непрацюючих активів банків на 01.01.2018-2020 рр.

Джерело: побудовано за даними НБУ

За результатами проведеного дослідження встановлено, що сьогодні банки України, згідно з чинними вимогами, є достатньо капіталізованими. Водночас, повинен збільшуватись запас міцності, щоб посилити стійкість банків до можливих криз у майбутньому в умовах посилення ринкової невизначеності через вплив кризових явищ як в Україні, так і світі, політичну нестабільність і появу нових ризиків в умовах пандемії COVID-19.

У третьому розділі «Удосконалення науково-методичних підходів до оцінки достатності капіталу банків в Україні в умовах ринкової невизначеності» обґрунтовано напрями забезпечення якісної оцінки достатності капіталу банку в умовах ринкової невизначеності; змодельований розмір достатності капіталу банку для покриття ризиків у таких умовах; розроблена система оцінки достатності капіталу банків на основі врахування ризиків в умовах ринкової невизначеності.

З метою удосконалення підходів до визначення оптимальної структури та розрахунку регулятивного капіталу вітчизняних банків здійснено науковий аналіз міжнародних норм його розрахунку та обґрунтовано необхідність внесення змін до законодавчих та нормативно-правових актів України у частині удосконалення підходів до його розрахунку та встановлення мінімальних вимог його достатності, з урахуванням рекомендацій, викладених у Базелі III, а саме:

I. Закріпити розподіл регулятивного капіталу на дві складові: 1) капітал першого рівня: а) базовий капітал першого рівня; б) додатковий капітал першого рівня; 2) капітал другого рівня.

II. Встановити мінімальний норматив достатності капіталу банку для базового капіталу першого рівня; капіталу першого рівня та регулятивного капіталу загалом, при цьому здійснити пропорційний розподіл складових регулятивного капіталу, порівнявши їх частку з часткою складових відповідно до міжнародних рекомендацій. Враховуючи той факт, що в Україні нормативно-правовими актами встановлено вимогу до мінімального обсягу регулятивного капіталу на рівні 10%, та провівши зіставлення з вищезазначеними пропорціями, визначено такі дані: регулятивний

капітал – 10% зважених на ризик активів; базовий капітал першого рівня – 5,625% зважених на ризик активів, капітал першого рівня – 7,5% зважених на ризик активів.

III. Розпочати поетапне запровадження буфера консервації капіталу та буфера системної важливості, що формуватимуться з компонентів базового капіталу першого рівня.

Для оцінки капіталу для покриття операційного ризику запропоновано використовувати розроблений міжнародним співтовариством метод, який отримав назву стандартизований підхід та передбачає використання бізнес-індикатора (Business Indicator (BI)). Імплементацию такого підходу НБУ запропоновано здійснювати в два етапи: 1-й – використання спрощеної формули розрахунку без використання даних про внутрішні операційні збитки та 2-й – використання загальної формули оцінки операційного ризику з врахуванням даних про операційні збитки установи не менш, ніж за останні 5 років.

Обґрунтовано, що в сучасних умовах з метою імплементации ризик-орієнтованих засад нагляду доречно запроваджувати 1-й етап, а методика розрахунку капіталу для покриття операційного ризику базується на визначенні бізнес-індикатора валового доходу (BI) для цілей вітчизняної банківської практики та граничному показнику α , розмір якого встановлюється залежно від значення бізнес-індикатора та може складати:

$\alpha=12\%$, якщо $BI \leq 1$ млрд. євро;

$\alpha=15\%$, 1 млрд. євро $< BI \leq 30$ млрд. євро;

$\alpha=18\%$, $BI > 30$ млрд. євро.

Сьогодні вітчизняні банки проводять тестовий розрахунок капіталу для покриття операційного ризику за методикою НБУ за умови граничного показника α на рівні 15%.

За результатами проведеного автором розрахунку бізнес-індикатора зроблено висновок, що 74 банки мають значення BI менше, ніж 1 млрд. євро, лише значення зазначеного показника ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК» у діапазоні від 1 млрд. євро до 30 млрд. євро, а доходи і витрати 98,6% банків України – у нижньому граничному діапазоні.

Результати проведеного автором тестового розрахунку нормативу H2 з урахуванням покриття операційного ризику на 01.01.2020 р. для всіх 75 банків характеризуються просіданням рівня нормативу H2 у всіх банках, при цьому у 5 банках (ПАТ «БТА Банк», ПАТ «Банк 3/4», ПАТ «БАНК АВАНГАРД», ПАТ «СББ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК», ПрАТ «БАНК ФАМІЛЬНИЙ») норматив достатності капіталу знизився більше, ніж удвічі. Водночас, показник H2 всіх банків становив 14,83%, що на 4,84 п.п. менше даних офіційної статистики на 01.01.2020 р., а приріст ризик-зважених активів – 32,62%.

За одержаними результатами обґрунтовано доречність використання сьогодні пом'якшених вимог до розрахунку достатності капіталу з урахуванням операційного ризику, а саме значення граничного коефіцієнта α встановити на рівні 12%, за якого просідання нормативу достатності (адекватності) регулятивного капіталу у банках України становить 4,07 п.п. до рівня 15,59% за одночасного нарощення розміру ризик-зважених активів на 26%, що можна порівняти з тестовими даними Базельського комітету.

З метою формалізації оцінки банком достатності свого капіталу, систематизації понять і структурування її етапів розроблена карта річного циклу такої оцінки (рис.5), яка дає змогу уникнути в процесі її застосування змішування та/або випадання певних етапів оцінки, що може впливати на розрахунок необхідного капіталу та оцінку процесу ІСААР.

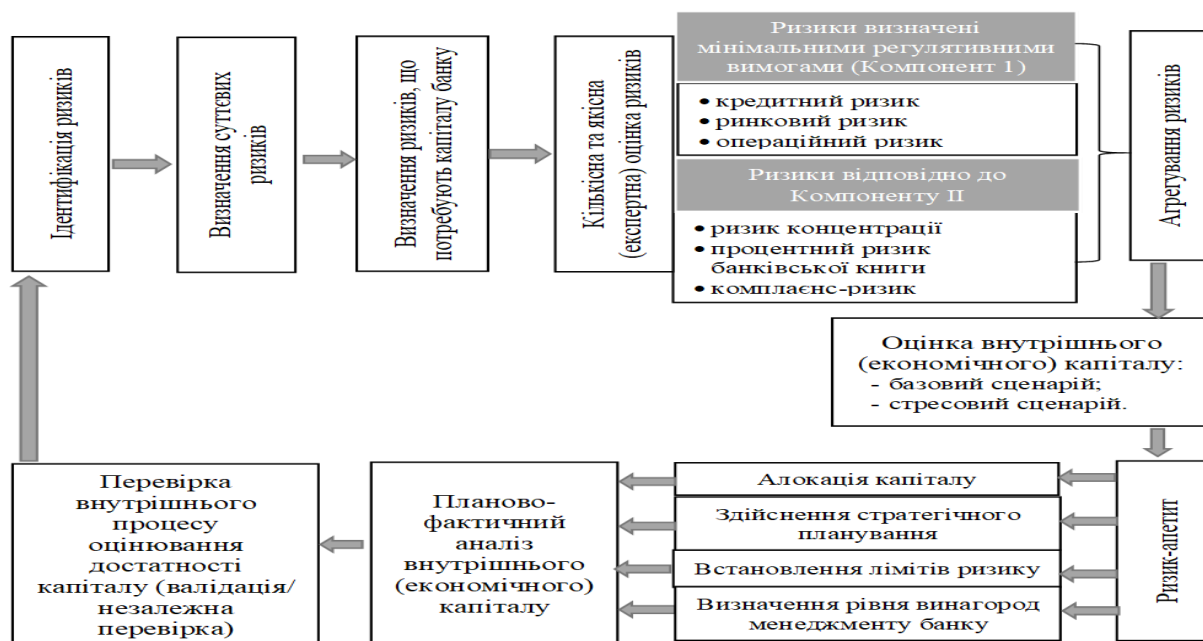

Рис. 5. Етапи оцінки банком достатності свого капіталу

Джерело: розроблено автором

У роботі проаналізовано основні компоненти процесу наглядових перевірок та оцінки (SREP), запровадженого Компонентом II Базельських угод, важливим аспектом якої є аналіз та оцінка процесу ІСААР регулятором.

У роботі проведено компаративний аналіз концепцій оцінки адекватності капіталу банку на основі регулятивного і економічного капіталів для цілей внутрішньої оцінки достатності капіталу банку та узагальнено відмінності оцінки достатності капіталу банку за їх використання.

З позиції оцінки внутрішнього капіталу для покриття кредитного ризику банку за довгостроковими борговими фінансовими інструментами обґрунтовано необхідність врахування їх строку до погашення при оцінці як очікуваних, так і неочікуваних втрат, оскільки таким фінансовим інструментам характерна вища чутливість їх вартості до погіршення якості кредитного рейтингу. З огляду на це, обсяг економічного капіталу банку під кредитний ризик ($EC_{credrisk}$) повинен зростати зі збільшенням терміну до погашення боргового фінансового інструменту, що у формалізованому вигляді подано у (1)-(4).

$$EC_{credrisk} = EAD \cdot (E(PD) \cdot LGD - PD \cdot LGD) \cdot MA + UCR, \quad (1)$$

$$MA = \frac{1 + (M - 2,5) \cdot b(PD)}{1 - 1,5 \cdot b(PD)}, \quad (2)$$

$$b(PD) = (0,11852 - 0,05478 \cdot \ln(PD))^2, \quad (3)$$

$$E(PD) = N \left(\frac{N^{-1}(PD)}{\sqrt{1-R}} + \sqrt{\frac{R}{1-R}} \cdot N^{-1}(0,999) \right), \quad (4)$$

де EAD – обсяг експозиції під кредитним ризиком; LGD – рівень втрат при дефолті, скоригований на період економічного спаду; $E(PD)$ – умовно очікувана ймовірність дефолту; \overline{PD} – середня фактична ймовірність дефолту; UCR – обсяг непокритого кредитного ризику; MA – множник, який відображає залежність між строком до погашення боргового фінансового інструменту та ймовірністю його дефолту на часовому горизонті 1 рік; M – строк до погашення боргового фінансового інструменту; N – функція нормального розділу ймовірностей дефолту боргових фінансових інструментів; R – фактор кореляції дефолтів у розрізі визначених груп боргових фінансових інструментів.

Урахування ризику концентрації відповідних боргових фінансових інструментів для визначення достатнього обсягу капіталу пропонується реалізувати у кілька етапів. На першому етапі імплементувати це до процедури визначення обсягу активів, зважених на кредитний ризик.

У перспективі важливо, щоб методологія врахування ризику концентрації дозволяла враховувати і негативний, і позитивний ефекти диверсифікації (рис. 6).

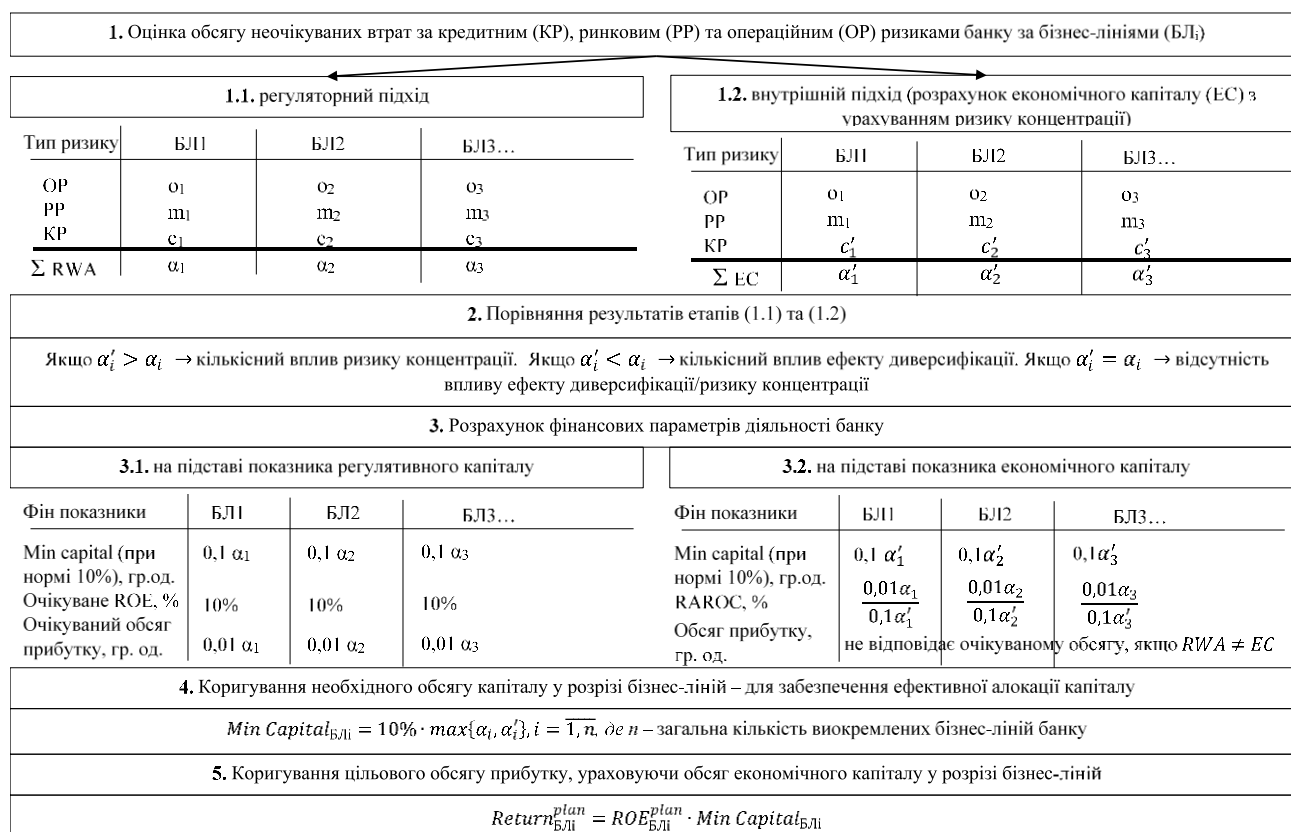

Рис. 6. Технологія врахування ризику концентрації та оцінка його впливу на планування прибутку банку

Джерело: розроблено автором

Пропонується це реалізувати шляхом опису такої залежності через експоненціальну функцію та врахування глибини концентрації портфеля боргових фінансових інструментів на основі застосування регресійної моделі залежності очікуваних втрат на рівні сукупного портфеля від очікуваних втрат за борговим фінансовим інструментом з великими кредитними ризиками (5). За умови глибокої диверсифікації активів їх сукупний кредитний ризик буде знижуватися і навпаки.

$$EC_{credrisk} = \sum_p EAD \cdot LGD \cdot \left(E(PD) \cdot \prod_i e^{pf \cdot \frac{EAD_i}{\sum_p EAD}} - \overline{PD} \right) + UCR, \quad (5)$$

де pf – коефіцієнт ефекту концентрації, який визначається на основі кореляційно-регресійного аналізу, EAD_i – обсяг кредитної заборгованості за i -им борговим інструментом у p -му портфелі, $\sum_p EAD$ – сукупний обсяг кредитної заборгованості за p -портфелем боргових фінансових інструментів.

Зроблено висновок, що банки повинні підтримувати рівень капіталу, достатній для одночасного дотримання: мінімальних вимог нормативів достатності базового капіталу першого рівня, капіталу першого рівня та регулятивного капіталу; рівня достатності внутрішнього капіталу, визначеного за результатами процесу внутрішньої оцінки достатності капіталу (ІСААР); значень нормативів достатності базового капіталу першого рівня, капіталу першого рівня та регулятивного капіталу, встановлених за результатами наглядового процесу перевірки та оцінки (SREP); буферів капіталу (буфер консервації, контрциклічний буфер, системної важливості), у разі застосування.

ВИСНОВКИ

У дисертації проведено теоретичне узагальнення та обґрунтовано нове вирішення важливого наукового завдання з розвитку теоретико-методологічних засад, методичних підходів до оцінки достатності капіталу банків та розробленням практичних рекомендацій з її вдосконалення в умовах ринкової невизначеності. Це дозволило зробити такі висновки:

1. Капітал банку через призму функцій, притаманних йому в умовах ринкової невизначеності, слід розглядати як частину банківських ресурсів, яка використовується у процесі здійснення банківської діяльності з метою отримання прибутку та виступає основною категорією, здатною нівелювати ризики, на які наражається банк у процесі діяльності та забезпечити його стале функціонування в періоди економічних коливань.

2. За кризових умов (в стані стресу) в економіці зростає ймовірність отримання значних збитків та визнання неплатоспроможності банківських установ. Відповідно, банк повинен мати достатній запас капіталу, щоб покрити збитки та мінімізувати негативні наслідки економічних криз та настроїв вкладників та кредиторів. Відтак, у період ринкової невизначеності саме забезпечення довіри до банку виступає першочерговою серед решти, притаманних капіталу банку, функцій, які залишаються вагомими в цей період: захисної, регулювальної, оперативної функцій та функції забезпечення капіталізації економічних відносин.

3. Діяльність банківських установ постійно супроводжується ризикованістю, що може бути спричинена як невизначеністю майбутнього стану середовища, так і невизначеністю наслідків управлінських рішень. Умови невизначеності доцільно розглядати як визначальні чинники, що суттєво впливають на формування підходів та методів оцінки достатності капіталу для забезпечення стабільності діяльності банку. Оскільки невизначеність є основою ризику, прорахований ризик є одним із способів її нівелювання, а оцінка капіталу для покриття неочікуваних ризиків є основоположною для забезпечення його достатності в умовах ринкової невизначеності.

4. Капітал банку є вагомим чинником фінансової безпеки банківської установи, оскільки впливає на її фінансову стійкість та стабільність. Відтак, важливого значення набуває оцінка його достатності та визначення його оптимальної величини для конкретного банку, а оптимальним підходом в умовах ринкової невизначеності є використання методів, побудованих на врахуванні ризиковості активів як основного компонента при визначенні достатності капіталу. Використання ризик-орієнтованого підходу, з урахуванням міжнародних рекомендацій визначення достатності капіталу, дає змогу банку утримувати той рівень капіталу, який здатен абсорбувати неочікувані ризики й нівелювати збитки та забезпечує його стабільне функціонування в періоди економічних коливань.

5. Сучасна практика оцінювання й регулювання достатності капіталу банків в Україні спирається на вітчизняні нормативно-правові документи та запроваджені ними регулятивні вимоги, які передбачають встановлення інституційних вимог до капіталу банку та ризик-орієнтованих вимог достатності капіталу, критеріями яких є якість активів банку та рівень прийнятих ризиків. Наявні відмінності виражаються у розрахунку регулятивного капіталу та його складових відповідно до неактуалізованих рекомендацій міжнародного співтовариства; врахуванні при розрахунку зважених на ризик активів лише кредитного ризику та ринкового у частині врахування валютної позиції, а затверджена НБУ методика розрахунку операційного ризику та капіталу для його покриття проходить апробацію в банках України.

6. Упродовж останніх років спостерігається зростання рівня адекватності регулятивного капіталу вітчизняних банків та значне перевищення ним установлених мінімальних вимог (більш ніж на 9 п.п.), зростання рівня нормативу достатності основного капіталу, що на 01.01.2020 становив 13,6% за регуляторної норми не менше 7%. З 2017 р. намітилася тенденція до зростання абсолютного значення регулятивного капіталу, а за 2019 р. зростання становило 19 п.п. Це свідчить про наявність достатнього запасу власних коштів банків, водночас, така ситуація відображає надлишкову ліквідність вітчизняних банків, що вплинуло на їх низьку активність на ринку кредитування в Україні.

7. У функціонуванні банківського сектору упродовж останніх років спостерігалися позитивні зрушення, а банки, які не змогли наростити капітал, були виведені або до них застосовувалися заходи з виведення з ринку, в результаті чого на 01.01.2020 р. в Україні діяло 75 установ. Водночас, ситуація з високою часткою непрацюючих кредитів в кредитному портфелі вітчизняних банків спричинила необхідність нарощення регулятивного капіталу для покриття ризиків окремими банками. Ще одним засобом визначення стійкості банків України стало проведення НБУ оцінки якості активів банків та стрес-тестування окремих установ, результати якого у 2019 р. засвідчили, у разі настання гіпотетичної кризи, недостатню капіталізацію в 11 банківських установах (за базовим сценарієм) та 18 (за несприятливим сценарієм).

8. Пріоритетними напрямками удосконалення вимог до оцінки достатності капіталу банків повинна стати імплементація нових та/або удосконалення існуючих методів шляхом: внесення змін до структури регулятивного капіталу, з виокремленням базового капіталу першого рівня, що включатиме лише власні кошти,

які в процесі діяльності банку відіграють найбільш відчутну стабілізуючу роль та забезпечують стійкість установи в період ринкових коливань, а також додатковий капітал першого рівня та капітал другого рівня; встановлення нормативних вимог до рівня власних коштів (базового капіталу першого рівня) на рівні 5,625%, зважених на ризик активів, капіталу першого рівня в розмірі 7% та загалом регулятивного капіталу – 10%, що дасть змогу більш якісно здійснювати оцінку банківської діяльності та попереджати її кризові стани.

9. У період трансформацій нагляду та посилення нормативних вимог до достатності капіталу доцільно застосовувати пом'якшені вимоги до розрахунку достатності капіталу для покриття операційного ризику, з використанням граничного коефіцієнта α на рівні 12% замість 15%. Імплементация запропонованої методики передбачає два етапи: на першому етапі – використання банками спрощеної формули розрахунку без використання даних про внутрішні операційні збитки; на другому етапі – перехід до використання загальної формули оцінки операційного ризику з урахуванням даних про операційні збитки установи.

10. Запровадження процесу внутрішньої оцінки достатності капіталу банку (ІСААР) для покриття усіх суттєвих ризиків виступає одним з пріоритетних компонентів ризик-орієнтованого підходу та у вузькому розумінні полягає у виявленні в діяльності банків зон підвищеного ризику та трансформуванні їх оцінки у потребу в капіталі. Розроблена карта річного циклу ІСААР банку сприяє систематизації і структуруванню його компонентів, що забезпечить фінансові установи від змішування та/або випадання певних етапів процесу внутрішньої оцінки, та надає можливість коригування показників ризиковості, що впливають на розрахунок необхідного розміру капіталу.

11. З метою якісної імплементации внутрішнього процесу оцінки достатності капіталу банку (ІСААР) важливо приділити увагу розвитку внутрішніх підходів до оцінки достатності капіталу відносно усіх суттєвих ризиків. При оцінці кредитних ризиків найбільш ефективними є моделі, що базуються на теорії дефолтів, ефективність яких суттєво залежить від якості статистичних даних за дефолтами різних типів боржників за різними борговими інструментами. На обсяг кредитного ризику впливає ризик концентрації. Врахування глибини концентрації портфеля боргових фінансових інструментів на основі застосування регресійної моделі залежності очікуваних втрат за сукупним портфелем від очікуваних втрат за борговим фінансовим інструментом з великими кредитними ризиками впливає на обґрунтованість алокації економічного капіталу під кредитний ризик завдяки застосуванню диференційованого підходу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових виданнях

1. Дмитренко І. Б. Теоретичні основи капіталу банку як економічної категорії. *Економіка. Фінанси. Право*. 2013. № 9/1. С. 63-67. – 0,52 д. а. (*Index Copernicus*).
2. Дмитренко І. Б. Міжнародні підходи до визначення операційного ризику і перспективи запровадження в Україні. *Вісник Університету банківської справи*. 2019.

№ 1. С. 63–69. – 0,76 д. а. (*Index Copernicus, Ulrich's Periodicals Directory, ResearchBib, CiteFactor Academic Scientific Journals*).

3. Дмитренко І. Б. Сучасні підходи до оцінки достатності (адекватності) капіталу банків в Україні. *Вчені записки Таврійського Національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2019. № 4. Т. 30 (69). С. 120 – 127. – 0,87 д.а. (*Index Copernicus*).

4. Дмитренко І. Б., Вовчак О. Д. Ключові аспекти внутрішнього процесу оцінки достатності капіталу банку для покриття ризиків. *Науковий вісник Одеського національного університету. Економіка*. 2020. № 2 (81). Т.: 25. С. 135-139. (*Index Copernicus*). *Особистий внесок: визначено основні етапи внутрішнього процесу оцінки достатності капіталу банку, розроблено карту річного циклу внутрішнього процесу оцінки достатності капіталу*. – 0, 35 д.а.

5. Дмитренко І. Б., Вовчак О. Д. Урахування ризику концентрації у рамках концепції внутрішньої процедури оцінки достатності капіталу банку: методологічний та прикладний аспекти. *Вісник Університету банківської справи*. 2020. № 2(38). С. 11-20. (*Index Copernicus, Ulrich's Periodicals Directory, ResearchBib, CiteFactor Academic Scientific Journals*). *Особистий внесок: обґрунтовано необхідність врахування строку до погашення довгострокових боргових фінансових інструментів при оцінці внутрішнього капіталу для покриття кредитного ризику, запропоновано методи розрахунку ризику концентрації у процесі внутрішньої оцінки достатності капіталу банку, окреслено технологію врахування ризику концентрації та оцінки його впливу на планування прибутку банку* – 0,41 д. а.

Статті у зарубіжних періодичних виданнях

6. Dmytrenko I. B., Pikhotskyi V., Nikolaienko Y., Derii Z., Zaitsev O., Havryliuk O. Modelling the impact of institutional environment on key macroeconomic indicators. *International Journal of Engineering and Advanced Technology (IJEAT)*. 2019. Issue 1. V. 9. P. 6957-6963. (*Scopus*). *Особистий внесок: проаналізовано та виокремлено основні макроекономічні індикатори, що були використані для прогнозної моделі*. – 0,13 д. а.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7. Дмитренко І. Б. Визначення економічної сутності банківського капіталу. Перспективні питання економіки та управління: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференція, 08-09 квітня 2013 року, м. Дніпропетровськ. Дніпропетровськ: «Герда», 2013. С. 173 – 175. – 0,16 д. а.

8. Дмитренко І. Б. Анализ готовности банковской сферы Украины к имплементации требований Базеля III. Тенденции и инновации современной науки: мат. IX международной научно-практической конференции, 22 августа 2013 года, г. Краснодар. – Краснодар, 2013. С. 21 – 0,14 д. а.

9. Дмитренко І. Б. Окремі питання впровадження оцінки операційного ризику банку в Україні. Формування та ефективність використання фінансових ресурсів в економічній діяльності: мат. Міжнародної науково-практичної конференції, 11- 12 квітня 2014 року, м. Чернігів. – Чернігів, 2014. С. 35-38 – 0,20 д. а.

10. Дмитренко І. Б. Основні аспекти нового підходу до оцінки капіталу банку для покриття операційного ризику. Теоретичні та практичні аспекти антикризового

регулювання економіки України: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції, 4 травня 2019 року, м. Одеса. Одеса, 2019. С. 87-89 – 0,19 д. а.

11. Дмитренко І. Б. Оцінка якості кредитного портфеля банків України як основної характеристики їх кредитного ризику. Національні особливості та світові тенденції управління та адміністрування на макро-, мезо- і мікрорівнях економіки: мат. IV Міжнародної науково-практичної конференції, 9 листопада 2019 року, м. Дніпро. – Дніпро, 2019. С. 181-184 – 0,23 д. а.

12. Дмитренко І.Б., Вовчак О. Д. Підходи до визначення структури регулятивного капіталу як ключового елементу в оцінці достатності капіталу банку. Проблеми економіки та менеджменту: оцінка та перспективи вирішення: мат. Міжнародної науково-практичної конференції 20 червня 2020 року, м. Львів. Львів, 2020. С. 67-72. *Особистий внесок – проаналізовано міжнародний підхід до визначення та розрахунку регулятивного капіталу банку.* – 0,10 д.а.

13. Дмитренко І. Б. Процес наглядової перевірки та оцінки банку (SREP) як один з елементів оцінки достатності капіталу банку. Сучасні тенденції формування соціальної відповідальності бізнесу: мат. IV Міжнародної науково-практичної конференції, 26 червня 2020 року, м. Лісабон, Португалія. Лісабон, Португалія 2020. С. 87-91 – 0,18 д. а.

АНОТАЦІЯ

Дмитренко І. Б. Оцінка достатності капіталу банку в умовах ринкової невизначеності. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – Університет банківської справи, Львів, 2021.

У дисертації досліджено еволюцію поглядів на оцінку достатності капіталу банку та наглядові вимоги до її визначення. Уточнено визначення капіталу банку, достатності капіталу банку та ринкової невизначеності. Здійснена оцінка регулятивного капіталу та якості активів як основних складових розрахунку коефіцієнта достатності капіталу банку. Проведено аналіз динаміки основних показників, які характеризують структуру капіталу банків України, дотримання нормативів капіталу та ризикованість активів.

Охарактеризовано сучасну структуру вимог до достатності капіталу. Проведено аналіз формування законодавчої бази національним регулятором та з'ясовано еволюцію підходів до нормативного визначення достатності капіталу банків у вітчизняній практиці. Проаналізовано якість кредитного портфеля вітчизняних банків, оцінено динаміку його розвитку та виявлено зміни у його складі. Досліджено нові наглядові інструменти, в основі яких є оцінка ризиків та якості управління ними в банку.

Обґрунтовано напрями забезпечення якісної оцінки достатності капіталу банку в умовах ринкової невизначеності, переваги вдосконалення сучасних підходів до оцінки достатності капіталу банку з урахуванням міжнародних підходів, моделювання розміру достатності капіталу банку для покриття ризиків в умовах ринкової невизначеності, надано пропозиції з імплементації концепції внутрішньої

оцінки достатності капіталу (ICAAP), з розроблення карти річного циклу оцінки банком достатності свого капіталу.

Ключові слова: капітал, капітал банку, центральний банк, достатність капіталу банку, розвиток банківської системи, регулятивний капітал, операційний ризик, ризик концентрації, ICAAP, SREP.

АННОТАЦИЯ

Дмитренко И. Б. Оценка достаточности капитала банка в условиях рыночной неопределенности. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 - деньги, финансы и кредит. – Университет банковского дела, Львов, 2021.

В диссертации исследована эволюция взглядов на оценку достаточности капитала банка и надзорные требования к ее определению. Уточнено определение капитала банка, достаточности капитала банка и рыночной неопределенности. Осуществлена оценка регулятивного капитала и качества активов как основных составляющих расчета коэффициента достаточности капитала банка. Проведен анализ динамики основных показателей, характеризующих структуру капитала банков Украины, соблюдения нормативов капитала и рискованность активов.

Охарактеризована современная структура требований к достаточности капитала. Проведен анализ формирования законодательной базы национальным регулятором и выяснена эволюция подходов к нормативному определению достаточности капитала банков в отечественной практике. Проведен анализ качества кредитного портфеля отечественных банков, оценена динамика его развития и выявлены изменения в его составе. Исследованы новые надзорные инструменты, в основу которых заложена оценка рисков и качества управления ими в банке.

Обоснованы направления обеспечения качественной оценки достаточности капитала банка в условиях рыночной неопределенности, преимущества совершенствования современных подходов к оценке достаточности капитала банка с учетом международных подходов, моделирования размера достаточности капитала банка для покрытия рисков в условиях рыночной неопределенности, разработаны предложения по имплементации концепции внутренней оценки достаточности капитала (ICAAP), составлению карты годового цикла оценки банком достаточности своего капитала.

Ключевые слова: капитал, капитал банка, центральный банк, достаточность капитала банка, развитие банковской системы, регулятивный капитал, операционный риск, риск концентрации, ICAAP, SREP.

ABSTRACT

Dmytrenko I. B. Assessment of the capital adequacy of the bank in conditions of market uncertainty. Manuscript.

Thesis for the degree of candidate of economic sciences specializing in 08.00.08 – money, finance and credit. – Banking University, Lviv, 2021

There has been investigated the evolution of views on assessing the adequacy of the bank's capital and supervisory requirements for its definition. The definition of the bank's capital, adequacy of the bank's capital and market uncertainty has been clarified. The essential characteristic of the concept of the bank capital has been considered through the prism of capital functions, which are the most appropriate during the period of economic fluctuations. It has been justified that during periods of market transformations, the function of ensuring confidence in the bank is of primary importance in the bank's activities.

Prerequisites and methodological foundations of determination and regulation of the bank capital adequacy in conditions of market uncertainty have been described; existing approaches to estimation of main elements of calculation of the capital adequacy ratio have been disclosed. It has been established that the legal framework for international regulation of capital adequacy was formed as a reaction to the failure by means of individual supervision to monitor the stability of financial institutions during times of crisis and stress.

The regulatory capital and the quality of assets have been assessed as the main components of the calculation of the bank's capital adequacy ratio. An analysis of the dynamics of the main indicators characterizing the capital structure of banks of Ukraine, compliance with capital standards and riskiness of assets has been carried out. It has been established that banks have formed a sufficient level of reserves for non-performing assets and are gradually reducing the share of distressed debt, and the coverage of non-performing loans with reserves is at an acceptable level in accordance with international standards.

The modern structure of capital adequacy requirements has been described. An analysis of the formation of the legislative framework by the national regulator has been carried out and the evolution of approaches to the normative determination of capital adequacy of banks in domestic practice clarified. The quality of the loan portfolio of domestic banks has been analyzed, the dynamics of its development has been evaluated and changes in its composition have been revealed. New supervisory instruments have been investigated, which are based on the assessment of risks and the quality of their management in the bank.

It has been proposed to introduce the 1st stage to implement the risk-oriented foundations of supervision, and the method of calculating capital to cover operational risk which is based on the definition of the business indicator of gross income (BI) for the purposes of domestic banking practice and the limit indicator α , the size of which is set depending on the value of the business indicator.

The directions of ensuring a qualitative assessment of the bank's capital adequacy in conditions of market uncertainty, the advantages of improving modern approaches to assessing the capital adequacy of the bank taking into account international approaches, modeling the size of the bank's capital adequacy to cover risks in conditions of market uncertainty have been justified, proposals are made to implement the concept of internal capital adequacy assessment (ICAAP), on the development of a map of the annual cycle of the bank's internal capital adequacy assessment process, which contributes to the systematization and structuring of its components, which will protect financial institutions from mixing and/or falling out of certain stages of the process.

Keywords: capital, bank capital, central bank, bank capital adequacy, banking system development, regulatory capital, operational risk, concentration risk, ICAAP, SREP.